

2.3. Досвід Литовської Республіки в управлінні цифровими документами у системі архівних установ

Литовська Республіка – держава з населенням 3 млн. осіб – має 15 державних архівів, включаючи 5 спеціалізованих (Литовський державний історичний архів, Литовський центральний державний архів, Литовський державний сучасний архів, Литовський спеціальний архів, Литовський архів літератури і мистецтва) і 10 повітових архівів (Архіви Каунаського, Клайпедського, Алітуського, Маріямпольського, Паневезького, Шяуляйського, Таурагського, Тельшайського, Утенського, Вільнюського повітів).

У Литовській Республіці центральним органом в архівній справі, який здійснює регуляцію діяльності державних архівів, проводить політику збереження, захисту та доступу до історико-культурної спадщини, є Офіс головного архівіста Литви (далі – Офіс). Веб-сайт Офісу є головним інформаційним ресурсом.

Офіс – це державна агенція, яка бере участь у формуванні національної політики у сфері управління та використання архівних документів, а також запроваджує цю політику, підтримує головного архівіста Литви у здійсненні державного адміністрування сфери документів і архівів. Місією Офісу є накопичення, збереження і підтримка документальної спадщини Литви, стимулювання інтересу громадськості до неї, підвищення ефективності управління документами та їх доступністю, а також забезпечення загальних інтересів осіб, яких це стосується.

Функції Офісу:

– зміцнювати правове забезпечення у галузі управління та використання документів Литви відповідно до законодавства ЄС;

– узгоджувати прийняття рішень у галузі, дотримуючись попередніх планів, правових актів, інших документів щодо політики управління архівами та документами державних установ і відомств;

– формувати єдину практику управління документами у державних і муніципальних установах, відомствах і підприємствах;

– вирішувати питання передачі документів щодо діяльності державних і муніципальних установ, відомств і підприємств;

– видавати ліцензії на управління документами та на послуги зберігання відповідно до визначених законодавством процедур;

– у межах своєї компетенції готувати позицію Литовської Республіки щодо архівної справи в установах і відомствах ЄС, а також брати участь у розробках з архівної справи, які готуються іншими державними установами і відомствами;

– у межах своєї компетенції переносити у національне законодавство та запроваджувати законодавство ЄС в архівній справі, виконувати інші зобов'язання відповідно до процедур, визначених законодавством ЄС;

– у межах своєї компетенції здійснювати комунікацію та співробітництво з відповідними відомствами і міжнародними організаціями інших країн, брати участь у створенні проектів міжнародних угод, впроваджувати міжнародні проекти;

– готувати індекси термінів зберігання документів внутрішнього адміністрування державних і муніципальних установ, агенцій і підприємств, документів з діяльності неурядових організацій і приватних юридичних осіб, створення яких визначено статутами, готувати й узгоджувати з центральними зацікавленими організаціями державного управління індекси термінів зберігання документів, зібраних у галузі діяльності цих організацій;

– готувати проекти правових актів щодо дотримання вимог уже прийнятих правових актів і брати участь у підготовці проектів законів щодо державного управління документами та архівами;

– розглядати заяви та скарги фізичних і юридичних осіб;

– у межах своєї компетенції надавати інформацію до державних і муніципальних установ, відомств і підприємств, приватним фізичним і юридичним особам.

Веб-сайт Офісу [2] є джерелом відомостей про архівну справу у Литовській Республіці. Інформація на сайті представлена двома мовами – литовською й англійською. Карта веб-сайту доступна з головної сторінки.

На веб-сайті є вихід та сторінку Офісу у соціальній мережі Facebook, на яку підписані 1 172 особи (інформація на 11 червня 2016 р.). На сторінці даються анонси заходів в архівах, посилання на статті у пресі щодо діяльності архівів або певних меморіальних подій, пов'язаних з діяльністю чи документами архівів. Але документів, описів чи колекцій немає. Сторінка у Facebook ведеться лише литовською мовою.

Розгляньмо послідовно рубрики веб-сайту Офісу.

У рубриці «Про нас» розміщено гіперпосилання на 3 підрубрики: Офіс головного архівіста Литви, у якій подана конкретна інформація про Офіс, його місію та функції. «Головний архівіст Литви». У цій підрубриці розміщено резюме керівника Офісу, його дані про освіту, досвід роботи, послужний список, фото. «Історія». У цій підрубриці представлено історію створення архівів Литви. У рубриці «Державні архіви» є гіперпосилання на сторінки всіх державних архівів Литви. Ці сторінки оформлені ідентично і містять контактну інформацію, загальні відомості про фонди. Дати оновлення сторінок переважно липень – серпень 2015 р. Лише сторінки Литовського державного історичного архіву, Литовського центрального державного архіву, Литовського спеціального архіву та Архіву Клайпедського повіту оновлені у 2016 р. (станом на червень 2016 р.).

Розгляньмо для прикладу сторінку Архіву Каунаського повіту. Там розміщено фото будівлі, поштова та електронна адреси, телефони, факс, ім'я та прізвище директора, а також загальна інформація про архів. На сторінці вказано, що цей архів зберігає документи установ Ковенського губернаторства середини XIX ст. – 1918 р, документи декількох установ, що функціонували в Каунасі 1918-1945 рр., документи регіональних державних, муніципальних і неурядових установ, підприємств, громадських організацій і осіб Каунаса та його районних центрів з 1945 р. до сьогодення. Архів також бере участь в управлінні документообігом місцевих громадських

установ. Дата оновлення сторінки Архіву Каунаського повіту 3 лютого 2015 р. (інформація станом на червень 2016 р.).

У рубриці «Законодавство» розміщені посилання на законодавство з галузі. Нормативно-правові акти згруповані по пунктах. У підпункті «Законодавство» дано гіперпосилання на «Закон Литовської Республіки про документи і архіви». У цьому Законі, зокрема, вказано, що особа, яка хоче ознайомитись з документами, доступ до яких не обмежений законодавством, може звернутися до службовця, заповнивши письмовий запит і надавши документ, що підтверджує особу. Особа не зобов'язана вказувати причини звернення до цього документу.

Обмеження доступу до документів Національного документального фонду (далі – НДФ) здійснюється законом з метою захисту: національної безпеки; захисту міжнародних стосунків; громадської безпеки; приватності; запобігання, розслідування і покарання злочинності; рівності сторін судових розглядів; економічної, монетарної та обмінної політики держави; комерційних та економічних інтересів, як суспільних, так і приватних.

У підпункті «Інші дотичні закони» дані гіперпосилання на законодавство Литовської Республіки щодо надання інформації громадськості, громадського управління, державної таємниці і службової таємниці, захисту персональних даних. У пункті «Інші дотичні нормативні документи» дані посилання на рішення уряду, накази міністра культури щодо доступу до архівних документів. У цій же рубриці є посилання на Законодавство Литви на сайті Парламенту (сейму) Литовської Республіки. Дата оновлення рубрики – 16 травня 2016 р. (на червень 2016 р.).

У рубриці «Доступ і послуги» вказано, що архіви Литви відкриті для громадськості. Кожен, надавши посвідчення особи, може отримати доступ до архівних записів. Записи державних установ без обмежень (за винятком декількох, доступ до яких обмежено законом), відкриті для ознайомлення.

Там само на сторінці у підпункті «Пошук документів чи їх копій для підтвердження права на литовське громадянство» визначено осіб, які мають право подавати документи на

отримання громадянства Литовської Республіки і дані посилання на інтернет-сторінку Міністерства закордонних справ для пошуку більш детальної інформації з цього питання.

У підпункті «Читальні зали» вказано, що у кожному державному архіві обладнано місця для ознайомлення з документами. Далі подано документ «Опис порядку роботи у читальних залах».

У підпункті «Послуги» визначений перелік послуг читальних залів: забезпечення доступу до наукового апарату архіву; консультації досвідчених архівістів; доступ до інформаційних пошукових систем, створених для пошуку документів; консультації інститутам і організаціям щодо організації документообігу, збереження документів; виготовлення на вимогу читача фотокопій, мікрофільмів документів; професійна реставрація документів; організація і проведення освітніх екскурсій; організація для публіки виставок документів; виготовлення офіційних свідоцтв щодо народження, одруження, смерті осіб, права власності, записів служби та інших фактів правового статусу. Литовські архівісти, представляючи історичні джерела суспільству, створюють колекції різних документів, готують монографії, пишуть статті, публікації тощо. На цій же сторінці вміщено підпункт «Примітки для клієнтів», в якому вказано, що низка послуг (копіювання документів, виготовлення свідоцтв тощо) надається на платній основі. Подано посилання на прейскурант платних послуг і дані роз'яснення щодо застосування тарифів.

У рубриці «Аплікаційні форми» подані форми у форматах WORD/ PDF для подання заявок у наступні установи: Литовський державний історичний архів щодо документів на підтвердження народження/ одруження/ смерті; Литовський центральний державний архів щодо документів на підтвердження громадянства/прав власності на майно; Литовський спеціальний архів щодо документів на підтвердження засудження, затримання, арешту, допиту/депортації/ нерухомого і рухомого майна/ виїзд з Литви на постійне проживання за кордоном. Серед електронних форм для подачі у кожний з архівів є «вільна аплікаційна форма», в

якій можна скласти запит за питанням, не вказаним у переліку запитів, що подаються до кожного з архівів.

У рубриці «Генеалогічні пошуки» дані роз'яснення щодо значення знання генеалогії для розуміння власного минулого і пояснюється важливість створення генеалогічних діаграм. Підкреслено, що доступ до генеалогічних джерел ХХ ст. у Литовському державному історичному архіві обмежений законодавством.

У рубриці «Добірка питань, що часто ставляться користувачами (FAQs)» дано відповіді на наступні питання: Хто виконує генеалогічні дослідження і де можна замовити створення родинного дерева? Де можна отримати свідоцтво про громадянство до 1940 р.? Де можна отримати інформацію про резидентів Литви? Протягом радянського періоду особа виїхала з Литви на постійне проживання за кордон: в Ізраїль, США, Канаду та інші країни. Де знайти документи, що підтверджують цей факт? Я б хотів знайти точний час мого народження. Чи зберігаються в литовських архівах такі записи? Де я можу знайти інформацію про діяльність КДБ у Литві? Чи є така база даних в Інтернеті? З кожного питання надаються вичерпні відповіді. Наприклад, до останнього з наведених питань дане роз'яснення наступного характеру: «Вам потрібно звернутися до Литовського спеціального архіву (вказана адреса, електронна скринька архіву), який зберігає документи КДБ. Комп'ютерна база даних відсутня. Для того щоб розпочати пошук, потрібно мати точну інформацію про дії, щодо яких ви хочете отримати інформацію. Після цього архів проінформує вас про наступні кроки. Якщо у вас є будь-які питання, без вагань звертайтеся безпосередньо до архіву». Там само нижче на сторінці є можливість поставити власне запитання, заповнивши поля «ім'я», «електронна адреса», «запитання» та ввівши запропонований код, що підтверджує постановку запитання людиною, а не машиною.

У рубриці «Новини» задано дві позиції. Перша – це інформація про виставку від 17 травня 2016 р. під назвою: «Архівна виставка “Литва і Грузія в архівних джерелах”». Відвідувачів сайту інформують про відкриття в Архіві Каунаського повіту однойменної виставки, коротко описаний її

зміст і подані фотографії з її відкриття. Друга позиція датується 10 вересня 2015 р. «Архіви Федерації Боснії і Герцеговини “Пекло Сребрениці” у Литві». У тексті новини повідомляється про ушанування Днів Сребрениці у Литві і проведенні тематичної виставки у меморіальному комплексі Тускуленський парк миру у Вільнюсі. Решта новин за 2013-2015 рр. доступні на цій же сторінці нижче за гіперпосиланням «Архів». В архіві новин представлено 11 позицій. Так, новина за квітень 2015 р. інформує про підписання угоди про співробітництво Офісу з Державною архівною службою України.

У рубриці «Посилання» повідомляється про інші архівні установи і депозитарії, вони згруповані у кілька підрозділів. У рубриці «Інші архівні установи і депозитарії Литви» подані посилання на веб-сайти наступних установ: відділу манускриптів Бібліотеки Академії наук Литовської Республіки; історичних колекцій Наукової бібліотеки Вільнюського університету; кафедри архівознавства факультету комунікацій Вільнюського університету.

На веб-сайті подаються посилання на інформаційні ресурси різних міжнародних установ: Архівного порталу ЮНЕСКО; Міжнародної ради архівів; історичних архівів ЄС. Також на веб-сайті представлені посилання на архівні установи регіону, де можна знайти контакти архівних установ найближчих сусідів і партнерів з-за кордону: Державний архів Латвії; Національний архів Естонії; Державний архів Польщі; Архіви Білорусі; Архіви Росії (вказано, що портал доступний лише російською мовою).

У рубриці «Віртуальні екскурсії» наявні тематичні добірки фотографій, на яких зображені люди, місцевості, події, документи. Всі вони супроводжуються підписами литовською мовою. Майже 50 екскурсій відображають строкату історію Литовської Республіки.

Таким чином, веб-сайт Офісу є інформаційним ресурсом, на якому вичерпно представлена політика збереження, захисту та доступу до історико-культурної спадщини в державних архівах Литви. Але у ставленні до цифрової історико-

культурної спадщини й організації доступу до неї у цій країні є особливості, які доречно висвітлити окремо.

Офіс головного архівіста Литви є частиною інформаційних ресурсів держави. Офіс працює на те, щоб цифрові документи стали невід'ємною частиною інформаційних ресурсів Литовської Республіки. На веб-сайті Офісу у рубриці «Управління цифровими документами» висвітлено основні принципи та засади організації роботи з цифровими документами, описано процедури створення, збереження і доступу до цифрової історико-культурної спадщини.

Так, відвідувачам сайту Офісу повідомляється, що Уряд Литовської Республіки усвідомлює виклики сучасності щодо управління цифровими документами і документами довготривалого зберігання. На веб-сайті докладно висвітлено специфіку цифрових документів та наголошено на їх особливій ролі в сучасному житті суспільства. У зв'язку із старінням і короткими строками використання апаратури й програмного забезпечення можливість переміщення та перетворення документу в інший формат є попередньою умовою довготривалого зберігання, адже період зберігання цифрового документу може бути набагато довшим, ніж термін служби обладнання, на якому він був створений.

Основою політики у галузі є теза про те, що цифровий документ, оприлюднений у ході діяльності організації чи особи, є доказом діяльності і як такий має зберігатися надійно і автентично, цілісно та стабільно для використання протягом життя документу. Протягом терміну служби цифрового документу важливо мати можливість ідентифікувати автора й час створення документу, довіряти змісту як такому, що повністю відображає і забезпечує правдивість записаної в ньому інформації та захищеність від неавторизованих змін.

Політика Литви у галузі електронного урядування і надання електронних послуг скоригована відповідно до визначених ЄС стратегічних цілей і спрямована на пошук відповідей на питання управління електронними документами та їх запровадження у практику суспільної життєдіяльності. Пріоритетними напрямками міждисциплінарної комунікації і

зростання співробітництва в архівній галузі в Європі визначено збереження автентичності, довготривале зберігання та доступність електронних документів і архівів. Для забезпечення таких цілей у Литві в 2006 р. було створено «Правила управління цифровими документами», а у 2007 р. розроблено технічну документацію для проекту «Створення інфраструктури збереження цифрових документів у державних архівах».

У 2008 р. тодішнім Департаментом архівів уряду Литовської Республіки завершено проект «Створення прототипу (пілотного проекту) інформаційної системи збереження цифрових документів» і створено засоби для перевірки основних процедур прийняття та довготривалого зберігання цифрових документів. У той же час було ухвалено «Опис вимог для специфікації електронного документу, завіреного електронним підписом».

У 2009 р. Департаментом архівів у рамках програми ЄС «Інформаційне суспільство для всіх» було отримано фінансування на реалізацію проекту «Створення інфраструктури електронного архіву». У ході реалізації цього проекту у містах Вільнюс і Каунас були підготовлені два сервери зберігання електронних документів, розроблено інформаційну систему електронних архівів і вільно розповсюджуване програмне забезпечення зі створення і легалізації цифрових документів.

Беручи до уваги нові зміни у галузі управління цифровими документами, у 2011 р. Офіс підготував нові «Правила управління цифровими документами», а в наступному, 2012 р. прийняв «Поправки до правил управління цифровими документами» і розмістив їх на своєму сайті у підрубриці «Управління цифровими документами».

Цифрові документи мають бути переміщені у державні архіви протягом 5 років від часу створення електронних файлів і повинні відповідати вимогам специфікації, прийнятими чи узгодженими з Головним архівістом Литви. Переміщені цифрові документи мають бути засвідчені електронним підписом чинного формату. Цифрові документи переміщуються у пакетах, які складаються із метаданих пакету, метаданих чи

переміщених і втрачених одиниць обміну і складових документу і відповідності цифрового документу специфікації. Там само описано, за допомогою яких технічних засобів мають передаватися цифрові документи, технічна процедура прийняття цих документів відповідним архівом та їх освоєння, про що наприкінці процедури надається відповідний сертифікат.

У зв'язку із збільшенням кількості інформації, зростанням ціни на зберігання паперової інформації і вимогою інформаційної пошукової системи НДФ, наприкінці 2011 р. була запроваджена Інформаційна система електронного архіву (далі – ІСЕА). Створення ІСЕА уможливило переміщення цифрових документів у державні архіви на зберігання за допомогою інформаційних технологій, організацію їх належного захисту і забезпечення електронних послуг доступу, пошуку і представлення цифрових документів НДФ та їх інформації всім користувачам. Основними користувачами ІСЕА є громадські установи, які передають документи до державних архівів, і особи, які займаються пошуком інформації у державних архівах. Відвідувачам сайту Офісу роз'яснюється, що питання сумісності цифрових документів (їх форматів) виходить на правові, системні та організаційні аспекти сумісності, і проблеми мають розглядатися у комплексі.

Далі у підрубриці «Цифрові записи і сумісність» даються детальні технічні роз'яснення щодо концепції цифрових документів та їх управління в Литві, специфікації та її застосування до цифрових документів, що прирівняні до паперових документів. Також описуються платформи взаємозв'язку державних інформаційних систем.

Для полегшення проведення генеалогічних пошуків у Литві оцифровані метричні книги та інші документи, які зібрані у віртуальні архіви і відкриті для широкого загалу в мережі Інтернет. Найбільшу кількість інформації генеалогічного характеру містить база даних «Epaveldas» (www.epaveldas.lt), де на сьогодні наявні 2 312 метричних книг з 91 литовської римо-католицької церкви за 1599-1940 рр. Процес оцифрування документів триває, база даних постійно розширюється. Повний список всіх оцифрованих метричних книг Римо-католицької

церкви Литви доступний на веб-сайті Офісу. Електронний депозитарій генеалогічної інформації представлено також інформаційною системою BARIS (www.genealogija.lt), в якій представлено ресурси Вільнюської церковної області. В системі містяться метадані церковних архівних документів і метричних книг. Також на сайті Офісу у розділі «Генеалогічні пошуки» подано корисні поради пошукувачам родинних дерев щодо успішності пошуку необхідної інформації і подано приклад створеної генеалогічної діаграми (дерева).

На сайті Офісу головного архівіста Литви зазначено, що у державі приділяється значна увага питанням цифрових документів, застосуванню специфікацій і безпеки електронного підпису. Більше того, державні архіви, використовуючи функціональність ICEA, створюють і забезпечують доступ до електронних документів, а також до цифрових зображень документів.

Таким чином на веб-сайті Офісу головного архівіста Литви детально представлена політика створення, збирання, збереження і доступу до цифрової національної історико-культурної спадщини, описані програми співробітництва профільних державних установ з відповідними установами ЄС з реалізації політики ЄС у цій галузі та результати такої співпраці у конкретних розробках інфраструктури електронного архіву й методик його наповнення, управління та забезпечення зберігання і доступу до цифрових документів в ньому. Цифрова національна історико-культурна спадщина Литви доступна (окрім законодавчо визначених обмежень доступу, які стосуються переважно захисту персональних даних) громадськості у читальних залах архівів. На сайті Офісу є посилання на бази даних метричних книг, які наявні у вільному доступі в мережі Інтернет для здійснення генеалогічних досліджень.

Список використаних джерел і літератури

1. Discover Lithuanian Archives. Publication compiled by the Office of the Chief Archivist of Lithuania. Vilnius: Vilnius State Archives, 2013. 128 p.
2. Office of the Chief Archivist of Lithuania. URL: <http://www.archyvai.lt/en> (дата звернення: 20.06.2016).